

ENSV RIIKLIK EHI TUSKOMI TEE
KULTUURIMALESTISTE RIIKLIK PROJEKTEERIMISE INSTITUUT

Tellijaja: ENSV PM Aianduse Peavalitsus

Töö nr.: III-79017

MUINSUSKATSEINSPEKTSIOONI
ARHIIV
Nr. A-404

Rapla raj., Hõreda mõisa
uurimis-projekteerimistööd.

Kõide III - maalingute ajalooline
õiend.

Instituudi direktor

H. Uuetalu

III osakonna juhataja

A. Sandberg

Projekti peainsener

S. Metsma

Tallinn, 1980.a.

Ajaloolise õiendi koostas:

peaspetsialist mõisaarhitektuuri

alal

J.Maiste

Sisukord

Sissejuhatus	4
Maalingute kirjeldus - analüüs	7
Maalingute autorist	14
Kokkuvõte	16
Kasutatud kirjandus ja arhiivimaterjalid . . .	19
Fotode nimekiri	20
Fotod	

Sissejuhatus

Käesolev kirjutis on koostatud Hõreda mõisaansambli uurimistööde raames. Uurimise programm ja põhilised etapid töötati välja projekteerimis-restaureerimistööde algusjärgus. Vastavalt 1979. aasta maikuus Hõreda restaureerimisküsimustes kokku kutsutud komisjoni (viimase koosseisu kuulusid KRPI töötajate kõrval ka VAMKI, Kultuuriministeeriumi, VRV ja tollase tellija - Mitšurini nimelise sovhoosi esindajad) otsusele kavandati Hõreda mõisahoones säilivate ning kunstiajalooliselt kõrgeimat hinnangut väärivate maalingute uurimine eraldi ajaloolise õiendina. Samas esitati seisukoht, et maalingute kunstiajalooline analüüs ning hinnang esitatakse koos restaureerimismetoodiliste küsimuste lahendamisega. Viimase käigus oleks saanud teoks maalingute lähem uurimine naturis, ka oleks olnud võimalik pöörata tõsisemat tähelepanu mitmetele maalitehnilistele küsimustele. Samas kavandasime esitada ka maalingute restaureerimisega seotud esmaseid kontseptsioonid. Kahjuks ei ole Hõredal tänaseini praktiliste töödega veel alustatud.

Õeldu seab piirid maalingute uurimisele praegusel tasemel. Kirjutise eesmärgina peame seetõttu eeskätt silmas piisava fotomaterjaliga illustreeritud maalingute kirjeldamist. Veelkordselt tõstame esile ka maalingute erilist kaalu meie mõisaarhitektuuri kogupildis. Õnnelik leid, mis sai võimalikuks pärast kuppelsaali pildistamiseks mõeldud tellingute püstitamist - kunstniku signatuur "Neus 1811" aga vastuse

ühele meie kunstiajaloo pikka aega lahendamata küsimusele. Ühtlasi sunnib see ka tegema mõningaid korrekture Höreda mõisaansambli ajaloolises õiendis provisoorselt esitatud hoone ehitusajalugu puudutavates seisukohtades.

. . .

Mõisahoone ehitamisajana märgivad üldteosed 1912.aastat.¹ Kunstiajaloolane Heinz Pirang on oma Balti mõisaarhitektuuri puudutavas monograafias Höredat võrrelnud Moskva lähedase Ostankino mõisaga - seisukoht, mis on siiski enam üldist kui konkreetset laadi.²

Seniste uurimiste põhjal teame, et esinduslik mõisahoone rajati Höredale 19.sajandi alguskümnendil. Kui 18/19.sajandi vahetusel märgitakse mõisas vaid puidust häärberi nime kandnud ehitist, siis juba 1808.aastal on seal kahekordne, ehkki veel pooleli olev härrastemaja. See fakt selgub tollase mõisa omaniku - Friedrich von Staali päranduslepingust.³ Olemasoleva mõisamaja üldkehandis lokaliseerub nimetatud hoone varaklassitsistliku keskkorpusena. Antud seisukohta kinnitavad ka mõisahoones läbiviidud väliuurimised.⁴

¹ Eesti arhitektuuri ajalugu. Tallinn 1965, lk.355.

² H.Pirang, Das Baltische Herrenhaus, Bd.II. Riga 1928, S.35.

³ Need ja kõik järgnevad antud mõisa ajalugu puudutavad andmed kordavad mõisaansambli ajaloolises õiendis esitatud seisukohti. Vt. J.Maiste. Höreda mõisa ajalooline õiend. Tallinn 1980. KRPI arhiiv A-232.

⁴ A.Kann, J.Maiste. Höreda mõisa väliuurimiste aruanne. Tallinn 1980, KRPI arhiiv

Praeguse mõisahoonde ehitamise seostame me Friedrich von Staali poja - Gideon von Staali nimega. Ilmselt on just tema ajal, seoses isa surmaga ajutiselt seiskunud ehitustöid jätkatud. Teame, et nagu kõik ülejäänudki Friedrich von Staali pojad, sai ka Gideon v. Staal sõjaväelise ettevalmistuse ning teenis sajandi esimesel aastakümnel Venemaa erinevates paikades. Perekonna kirjavahetuse põhjal võime oletada, et ta võttis osa ka 1812. aasta Isamaasõjast. 1813. aastal Gideon v. Staal abiellus, 1814. aastal sündis Höredal perekonda teine laps - tütar Marianne.

Need andmed olid aluseks Höreda mõisaansambli ajaloolises õiendis esitatud väitele mõisamaja valmimise kohta mitte enne 1813-1814. aastat. Kaudset kinnitust sellele pakus ka mõisahoonde kuppelsaalis friisina maalitud triumfi-rongkäik, mida mõistsime eeskätt allegoorilises tähenduses. Oletasime, et sümboolsena on maalingute teemaks vene vägede võidukas Euroopa sõjakäik; maalingute deviisiks olev moto "L'entree de l'empereur Sigismond a Mantove" seostasime kunstniku maitse ning võib-olla isegi päritoluga.

Tegelikkuses osutub aga olukord mõnevõrra teistsuguseks. Nii nagu näitab maalinguid dateeriv aastaarv pidi praegu olemasolev mõisamaja Höredal olema enam-vähem valminud juba 1811. aastaks.

Maalingute kirjeldus - analüüs

Ümberehitusega liideti varasemale hoonele tema praegust arhitektuurset lahendust kujundavad kuppellehitus hoone kesk-
teljel ja sammastikustega tiivad. Ehitise valitud proport-
sioonid ning elegantselt vormitud detailid - nende läbi mõ-
jub hoone ühtaegu piduliku, samas ka tasakaalustatud ning
intiimsena. Kõrgtasemel kujundati ka hoone interjöörid.

Mõisamaja arhitektuurimõju kulmineerub teise korruse
kahes grisaille maalingutega saalis. Üks neist on juba nime-
tatud ovaalse kujuga kuppelsaal, teine ristkülikukujuline
ruum asub selle taga. Ruume seob avar peenelt modelleeritud
korintos paarissammastega läbipääs.

Maalingute kavandamisel on kunstnik lähtunud ruumi ar-
hitektoonikast - maalingutsükli side ümbritseva ruumiga on
igati orgaaniline. Veelgi enam, saavutatud on maalingute
ning arhitektuuri pea ideaalne koosmõju. Ruum, hoone, isegi
park moodustavad ansambliterviku, mille iga üksikelement kõ-
lab ühises kontekstis. Läbi kuppelsaali kõrgete ümarkaarsete
avade on nähtavad mõisamaja esine muraväljak ning seda ümb-
ritsev tiigipeegel, eemal mõisa kõrvalhooned ja maantee. Kaht
nimetatud ruumi sisustasid arvukad toalilled, maitsekalt va-
litud mööbel. Neile lisandus stiilne puitparkettpõrand. Ruumi
kujundamisel on tuntav kunstniku ning arhitekti tihe koostöö.
Kuppelsaali arhitektuursed dekoorielemendid jätkuvad seina-
pinnal illusionistlikus kujutislaadis. Ovaalse saali kõrget
kuppellage katab illusoorne kasseteering. Kasseti ruudukes-
tesse on maalitud stukitööd imiteerivad rosetikesed. Lisame,

et analoogilised rosetikesed leiame ka krohvitöötluses nii välis- kui sisearhitektuuris (nii näiteks on esifassaadi sammastikuse laes olevale ovaalsele stukkraamistusele sarnane motiiv koos teda aktsenteeriva stukkrosetikegaga maalitud ka kuppellae keskosasse).

Mõlema ruumi seinapinda jaotavad maalitud poolsambad. Nende kapiteelide vorm lähtub ukseavas paiknevate korintosammaste kujundusest. Poolsammaste tüvis on kannelleeritud. Arhitektuurseid detaile tõstab seinapinnal esile tume kontuurjoon. Sarnane joon liigendab ka seinad tahvlitena. Domineerib pastelne värvigamma. Hallile põhitoonile lisanduvad toon-toonis beež ja kollane, veidi hele- ja tumesinist ning musta.

Kõige detailipeenemalt on maalitud kuppelsaali friis. See on kujundatud figuraalse kompositsioonina, mille teemaks on triumfirongkäik. Näeme pikka sõdalaste jada. Kõige ees võidukaare all ratsutab lähikondlastest ümbritsetud väejuht. Tema järel läbi triumfivärvate saabuval kõrgele tõstetud piike ja sõjasümboleid kandvad võitjad. Ratsanikud vahelduvad pea jooksusammul edasi tõttavate jalameestega. Juubeldavad võitjad veavad kaasa võõrsilt hangitud rikkusi. Kompositsioon on algusest lõpu suunas loetav vasakult paremale - kõige taga kariloomad ja sõjavangid. Monokroomsena, beežikas-kollastes toonides maalitud protsessiooni taustaks on erksinine taevas ning üksikud lõunamaised puud.

Samast teemast on kantud ka teise saali kujundus. Seintele on ornamentaalse friisi osadena asetatud neli suurt tahvlit: "Sõttaminek", "Võitlus hüdraga", "Kojusaabumine" ning "Võidujumal Victoria poolt juhitud triumfipidustused".

Kokku näivad nad moodustavat tervikliku süžee. Friisi ülejäänud elementideks on greifid, loorberipärjad ning faciste kimbud - kõik ampiirkunstile iseloomulikud motiivid.

Kumbagi saali kahe ukse kohale on hilisemal perioodil lisatud neli antiiksüžeelist lünetimaalingut. Neist ühel on kujutatud Venust tuviga, teisel Venust Amoriga, kolmandal tunneme ära lüürat mängiva Apolloni. Neljas lünett on hiljuti aset leidnud remonttööde käigus üle lubjatud.

Ehkki kirjeldatud lünetimaalingud on teostuselt mõnevõrra abitumad, ka iseloomustab neid teatud 19. sajandi teise poole kunstile omane romantilis-sentimentaalne hoiak, kõlavad nad kokku ruumi üldise kunstilise ilmega.

Teostuselt on maalingud esmaklassilised - põhikompositsiooni kõik osad on maalitud võrdse meisterlikkusega. Pehma, kuid samas ka peenekoeline ning varjundirikas modelleering, mis eriti selgelt avaldub kuppelsaali kõrval olevas ruumis, on maalingute iseloomulikumaid jooni.

Üldiselt on aga figuurid siiski vähe individualiseeritud. Näib et esmajärjekorras on kunstnikku huvitanud ruumi üldidee, tema arhitektuuris peituvate väärtuste esile toomine ning täiendamine. Seejuures on üksikelement tähelepanu pälvinud eeskätt kompositsioonilises mõttes. Kujutatud skulptuurilaadne hoiak, idealiseeritud ilmed ning poosid, roomapärane riietus, kiivrid, turvised ning relvad - need on jooned ja elemendid, mis pärineksid otsekui antiikreljeefidelt (vrđl. näit. triumfikujutused Trajanuse ning Antoniuse samastel Roomas).

Neist veelgi lähedasemana tunduvad aga Andrea Mantegna Ceasari võidupidustusi kujutavad maalingud Vecchio palees

Mantuas. Muuseas viitab Mantuaga seotud sündmustele ka maalingsükli deviisina ovaalse saali triumfivärvatega kohakuti (sammas veidi allpool leiame ka kunstniku signatuuri) paigutatud prantsuskeelse moto: "L' entree de l' empereur Sigismond a Mentore".

Imperaator Sigismundina on ilmselt silmas peetud Karl IV poega, saksa kuningat, hilisemat Püha Rooma riigi keisrit. Ajaloos on ta tuntud eeskätt kui türklaste võitja, samuti hussiidliku liikumise mahasuruja Tšehhimaal. 15. sajandi algul on keiser Sigismund osalenud ka Itaalia sõdades, kus ta ühe oma võitudest saavutas 1413. aastal Mantua all.⁵

A.Mantegua Ceasari triumfi kujutatav kompositsioon on olnud aluseks paljudele hilisematele triumfikujutustele (tuntumatest mainime näiteks keiser Maximilian I triumfikujutusi; samuti on A.Manteguat jäljendanud P.P.Rubens ja paljud teised).

Iseenesestki mõista tingis erinev maalitehnika, eriti aga maalینگute koht neid ümbritsevas ruumis Höredal kompositsiooni tunduva lihtsustamise. Põhijoontes, kuid ka üksikutes detailides järgivad nad aga Mantegua eelpoolkirjeldatud tööd. Võimalik, et kunstnikul oli Höredal viimasest kasutada kas gravüüride album või siis isegi kohapeal tehtud skitseerivad joonistused.

⁵ Keiser Sigismundi kohta vt. lähemalt J. Aschbach, Geschichte Kaiser Sigismund. 4 B, 1838-1845.

Hõredale omast maalimislaadi kohtame me paljude 18. sajandi lõpu ja 19. sajandi alguse seinamaalingute puhul. Monokroomne värvilahendus, kompositsiooni arhitektuurne ülesehitus, kujutatud plastiline, mõnevõrra isegi skulptuurilaadne hoiak ning lõpuks bareljeefidena paigutatud allegoorilis-mitoloogilised stseenid on perioodil dekoratiivsete seinapannoode puhul sageli esindatud elementideks. Võiks isegi öelda, et hallides toonides grisaille maalinguna on Hõreda seinapannoode teostus tüüpiline ning asjatundlik; üldiselt seisavad maalingud perioodi monumentaalkunsti professionaalse taseme raamides.

Laiemalt peegeldub neis ajastu vaim, mood, aga ka kunstniku loomelaad ning võimed. Eesti kunstimälestiste hulgas omavad Hõreda maalingud kahtlemata rariteetse koha. Sellelaadseid seinamaale on säilinud veel vaid kahes Eesti mõisamajas - Norras Paide rajoonis ja Lohul Rapla rajoonis. Sealsete maalingute teemaks aga on perioodi suurt populaarsust omanud J.J. Rousseau valmus kujutatud loodus. Lohul lisanduvad sellele antiikmitoloogiast inspireeritud kompositsioonid. Kahjuks on mõlemates mõisates maalingud äärmiselt halvas seisukorras. Norras on seinamaalingud praktiliselt juba hävinud.

Ajal, mil moraalne oli pigem armastus kui sõda, kui inimest paelus kõik kaunis ning hingeülendav, viljeldi sõjateematikat üldiselt harva. Selles mõttes võib Hõredat lugeda erandiks. Mõisahoone ajaloolises õiendis seostasime sõjateematika G.von Staali elukäigu ning läbielatud sõjasündmustega. Ilmselt ei ole kunstiteose ning tegelikkuse (telliija soovide ning nõuete) vahel paralleeljoonte tõmbamine seda-

võrd ilmne kui see näib esimesel pilgul. Siiski tõstaksime veelkordselt esile Gideon von Staali juba perekondliku traditsiooni põhjal välja kujunenud sidemeid sõjaväetee-
nistuse ning karjääriga (märgime, et G.v.Staal läks erru kapteni auastmes).

Võib olla tõenäoline, et meest, kes pea kõik oma noo-
rusaastad pühendas sõjaväele, võis paeluda hiilgavate vöi-
tude kujutamine. Seda isegi puhtallegoorilises tähenduses,
s.t. paradoksaalse kokkusattumise tõttu on Höredal eelseis-
vaid ajalooasju ette kuulutatud.

Olgu öeldud, et osaliselt leiame me Höredale sarnane-
va kompositsiooni veel ühes Eesti mõisahoones. Selleks on
Haapsalu rajooni jääv Vatla mõis. Ka seal ümbritseb mõisa-
hoone saali friisina kavandatud triumfiringkäik: sõdalased
kannavad antiigipärast riietust ning turvisi, kohati ula-
tab sarnasus Höredaga isegi kuni üksikfiguurideni. Siiski
puudub Vatlal Höredale omane elav ning dünaamiline käsitus-
laad. Maalingute kunstilist väärtust kahandab ka nende se-
kundaarne, vähe orgaaniline side ruumiga (triumfiringkäigu-
na kavandatud friis on asetatud ristkülikukujulise saali
seintele - teda ei toeta ruumi üldine arhitektuurne lahend-
us).

Ehitusajalooliselt on Vatla mõisamaja dateeritud aas-
tatesse 1812-1815.⁶ Teame, et 19.sajandi keskpaiku on hoo-
nes tehtud suuremaid ümberehitusi. Nii on sel perioodil üks
varem kasutusel olnud mantelkorstendest kavandatud intiimse
salongina. Ruumi seinu katvad romantilised grotti meenutavad
maalingud on signeeritud: "J. Tomson 1857".

⁶ T.Varrak, Vatla mõisa ajalooline õiend. Tallinn 1977,
KRPI arhiiv

Võimalik, et käsitletavast ajast pärineb ka eelpoolnimetatud triumfiteemaline kompositsioon. Võib arvata, et sellele on eeskuju andnud juba tol perioodil teatud tunnustuse ning laiemat tuntust võitnud Hõreda.

Maalingute autorist

Maalingute signeerimise "Neus 1811" annab meile alust arvata, et nende autoriks on 18. sajandi lõpul ja 19. sajandi alguskümnetel peamiselt Tallinnas tegutsenud kunstnik Paridon Jacob Neus. Andmed selle kunstniku kohta on puudulikud, meie ei tea isegi tema sünni- ega surma-aastat. Ka ei ole meile siiani tuttav ühegi oma tööga. Eestisse saabus P.J.Neus 1797. aastal Väana mõisa, Otto Magnus von Stackelbergi, hilisema tuntud arheoloogi ning kunstniku joonistusõpetajaks.⁷ Edaspidised andmed kunstniku eluloost põhinevad eranditult nädalalehe "Revalsche Wöchentliche Nachrichten" teadaannetel-kuulutustel.⁸ 1799. aastal teatas ta, et võtab vastu igasuguseid maalitöid (RWN 1799, 14.III, nr.11), 1805. aastal loome, et P.J.Neus maalib õlimaali portreid, ka omab ta Tallinnas majavaldust, aadressiga Rosenkrantz Str.nr. 1246, kus on ühtlasi puukool (RWN 1805, 27.III, nr.9; 1805, 22.V, nr.21). 1800. aastal asutas Neus laenuraamatukogu (RWN 1800, 9.VII, nr.28), mis 1812. aastal likvideeriti ning müüdi oksjonil (RWN 1812, 18.XI, nr.47). 1815. aastal avab ta oma majas võõrastemaja (RWN 1815, 22.II, nr.8), juba järgmisel aastal müüb ta aga maja (RWN 1816, 24.I, nr.4). Samal aastal

⁷ C.Hohleisel, Otto Magnus Freiherr von Stackelberg als Mensch, Künstler und Gelehrter - "Baltische Monatsschrift", VIII Riga 1863, lk.387.

⁸ Andmed on koondanud ning esitanud J.Geness. Vt. J.Geness, Eesti kunsti materjale III osa, Tallinn 1948, lk.20-21. Kokkuvõtlikul kujul kordab neid kunstiajaloolane professor W.Waga. Vt. W.Waga, Kunst Tallinnas XIX sajandil. Tallinn 1976, lk.33.

pakub Neus müügiks ka biljardit (RWN 1816, 6.III, nr.10). 1818.aastast pärineb teade J.P.Neusi taastöötamisest joonistusõpetajana (1818, 17.I, nr.24). Viimast korda kuuleme temast Tallinnas 1829.aastal (RWN, 22.IV, nr.16).

Ilmselt on P.J.Neusi tema küllalt pika tegutsemisaja jooksul Tallinnas saatnud vahelduv edu. Kunstniku elukutse kõrval on ta lisateenistust hankinud nii joonistusõpetajana, raamatute laenutajana ning mitmel teiselgi moel. Võime arvata, mitte alati ei ole kunstialased tellimused rahuldanud tema vajadusi, igati soodsad võisid talle olla suuremad tellimused mõisahoonete kaunistamisel.

Meie kunstiajaloo seisukohalt tuleb tähelepanuväärseks pidada asjaolu, et tänaseni vaid üksikute suhteliselt vähetahtsate faktidega esindatud kunstniku kohta on meil nüüdsest peale teada suuremahuline töö - üks kaunimaid dekoratiivse maalikunsti näiteid kogu tolle perioodi Eesti kunstis. Ühtlasi tõstab õeldu P.J.Neusi nime väljapaistvamate 18/19.sajandi vahel Baltimaades tegutsenud kunstnike kõrvalle. Veelkordselt rõhutaksime tollase Balti kunsti suhteliselt kõrget professionaalset taset. Suutis ju kunstnik, kes arvatavasti kuulus oma ala keskmiste esindajate hulka luua kunstiteose, mis paelub nii oma teostuse monumentaalsuse, peenelt kujundatud detailide kui kogu kompositsiooni väljapeetusega.

Kokkuvõte

Nii nagu korduvalt rõhutatud, on Hõreda mõisahoone koos viimase eriliseks aktsendiks olevate maalingutega üheks kaunimaks klassitsistliku kunsti näiteks Eestis. Mõisahoone ehitusajalool peatusime pikemalt ansamblit kui tervikut haaravas, juba 1979.aastal valminud ajaloolises õiendis. Käesoleva kirjutis on nimetatud osas toonud kaasa mõningaid korrekture. Maalingute autoriks olev Tallinna kunstnik P.J.Neus annab alust mõningas osas ümber hinnata üldiselt aktsepteeritud seisukoha Hõreda kuulumisest vene arhitektuuri mõju piirkonda, laiemalt siduda aga Hõreda ning mitmete teistegi viimasele ehituskunstiliselt lähedaste hoonete vormikõne (vt. näit. Valtu, Maidla Juuru khk-s, jmt.) kohalike ehitustraditsioonidega.

Ei ole muidugi võimatu, et P.J.Neusi kõrval on Hõreda mõisa arhitektina töötanud mõni kaugemalt pärinev arhitekt. Lisame, et tänaseni ei ole päevavalgele tulnud ei mõisahoone projekti ega ka muud otseselt ehitusajalugu puudutavat dokumentatsiooni. Arvatavasti ei ole seesugune materjal üldse säilinud.

Siiski annab maalingute side arhitektuuriga, kohati kuni detailideni täheldatav arhitektuursete elementide ülekandumine maalingutele alust oletada, et ruumi kujundamisel on lähtutud ühtsest ideest. Arvatavasti valmisid kahe nimetatud esindusruumi kavad arhitekti ning kunstniku koostööna.

Maalingutele lisatud kunstniku signatuuri põhjal võiksime me täpsustada mõisamaja ehitamisaja. Juba 1811. aastal pidi hoone olema katuse all ning alustatud siseviimistlustöödega.

Lõpuks peatuksime veel lühidalt mõisahoone praegusel seisukorral. Nii nagu üldiselt teada, on hoone aastatepikkuse kasutamata tõttu äärmiselt halvas, et mitte öelda, kriitilises tehnilises seisundis. Hoone on varisemisohus, paljudel ruumidel puuduvad tänaseni aknad. Kõik see puudutab ka maalinguid. Märkime, et juba 1964. aastal oli ca 40% maalingutest hävinud (õnneks on hävimisprotsent kompositsiooni figuuralsete osade juures siiski tunduvalt väiksem), sisse oli langenud kuppelsaali lagi. Praegu ähvardab analoogiline olukord ka kuppelsaali taga asuvat ristkülikukujulist ruumi. Sealne lagi on suures osas kahjustatud, nähtavad on suured praod. On tõenäoline, et vähemalt osaliselt tulevad ruumi laed taastada tervikuna, ornamentaalsed osad aga maalida varem võetud koopiade järgi uuesti. Rõhutame aga veelkordselt, et vähemalt maalingute puhul ei ole tege like töödega, seejuures ka restaureerimisele eelneva praeguse olukorra fikseerimise ning maalingute tehnilise seisundi analüüsimise ja hindamisega veel alustatud.

Rõõmustavad on mõisamaja praeguse peremehe - Mitšurini nim. sovhoosi - jõupingutused vähemalt ehituslikus osas aidata kaasa mõisahoone päästmisele. Kahjuks ei ole see initsiatiiv laienenud maalitud ruumide säilitamisele. Talvel puudusid kuppelsaalil aknad, maalinguid kattis härmatis. Mõõdub aasta-paar ja me võime Hõredast rääkida juba kui minevikunähtusest.

Et tagada maalingute säilimine oleks tingimata vaja kindlustada nende minimaalne hooldus. Järgnevalt teeksinegi mõningad vastavasisulised ettepanekud. Peamiselt puudutavad need kahe maalitud ruumi konserveerimist remont-restaureerimistööde perioodil.

1. Luua maalingute säilimist kindlustav õhutemperatuur ning niiskusrežiim. Selleks tuleb varustada ruumid akendega, talviseks perioodiks isoleerida maalingutega saalid ülejäänud hoonest; ehitada sisse ajutised ahjud.
2. Koostöös vastava eriala spetsialistidega uurida laekonstruktsioone, määrata kindlaks nende tehniline seisukord ning säilitamise ning kindlustamise teed ja konkreetsed võimalused.
3. Detailselt fikseerida maalingud nii graafiliselt kui fotograafiliselt.
4. Tagada remont-restaureerimistööde ajaks kõigi maalingute osade säilimine, kinnitada lahtised lubja- ning krohvikihid.
5. Alustada maalingute restaureerimis-metoodilist uurimist.

Töid lubada teostada ainult vastavat kvalifikatsiooni omavate spetsialistide poolt. Viia objektile sisse autori järelevalve.

Kasutatud kirjandus ja arhiivimaterjalid

1. J.Aschbach, Geschichte Kaiser Sigismund. B.III 1838-1845.
2. Eesti arhitektuuri ajalugu, Tallinn 1965.
3. J.Genss, Eesti kunsti materjale.III osa, Tallinn 1948.
4. C.Hohlheisel, Otto Magnus Freiherr von Stackelberg als Mensch, Künstler und Gelehrter, Baltische Monatsschrift, VIII, Riga 1863.
5. A.Kann, J.Maiste, Höreda mõisa väliuurimiste aruanne, Tallinn 1980, KRPI arhiiv
6. J.Maiste, Höreda mõisa ajalooline õiend, Tallinn 1980, KRPI arhiiv A-232
7. H.Pirang, Das Baltische Herrenhaus, B.II, Riga 1928.
8. V.Vaga, Kunst Tallinnas XIX sajandil, Tallinn 1976.
9. T.Varrak, Vatla mõisa ajalooline õiend, Tallinn 1977, KRPI arhiiv P-3052.

Fotode nimekiri

- 1-8. Kuppelsaali maalingud (fotod on järjestatud võttes aluseks saali ümbritseval friisil kujutatud triumfirongkäigu kompositsiooni - vasakult paremale. Kõige ees läbi võiduväravate saabuv triumfaator, tema järel võidurongkäik).
9. Kuppelsaali lagi
- 10-13. Tahvlitena kujundatud maalingud kuppelsaali taga asuvas ristkülikukujulises ruumis:
- a) "Sõttaminek"
 - b) "Võitlus hüdraga"
 - c) "Kojusaabumine"
 - d) "Võidupidustused"
14. Maalitud rosett sama ruumi laes
15. Ornamentaalseste motiividega fragment ristkülikukujulist ruumi ümbritseval friisil
16. Sama ruumi ukse kohal asuv lünettmaaling "Apollon lüüraga"
17. Fragment sama ruumi laest

L'ENTREE DE L'EMPEREUR
SIGISMUND A ANTWERP.

TÜRA PUTSI JA
PUSSANGA SELGA.

6

